

Date: 29th September-2026

XALQARO MADANIY ALOQALAR, MADANIYATLARARO MULOQOT VA
XALQ DIPLOMATIYASI

Halimova Durdona Farhodovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti tarix fakulteti

1-bosqich talabasi halimovadurdona20@gmail.com

Annotatsiya: Zamonaviy dunyoda davlatlararo munosabatlarning barqarorligi nafaqat siyosiy va iqtisodiy omillar, balki xalqlar o'rtasidagi madaniy yaqinlik va ma'naviy muloqot darajasi bilan ham belgilanmoqda. Bugungi murakkab globallashuv sharoitida madaniyatlararo muloqot xalqaro ixtiloflarning oldini olish va o'zaro ishonchni mustahkamlashning strategik vositasiga aylandi. Xalq diplomatiyasining imkoniyatlaridan unumli foydalanish jahon hamjamiyatida mamlakatning ijobiy obro'-e'tiborini yuksaltirish hamda xalqaro maydondagi nufuzini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada xalqaro madaniy aloqalarning shakllanish bosqichlari tahlil qilinib, "yumshoq kuch" tamoyili asosida davlatning tashqi siyosiy maqsadlariga erishishda madaniy meros va xalq diplomatiyasining o'rni ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: xalqaro madaniy aloqalar, madaniyatlararo muloqot, xalq diplomatiyasi, yumshoq kuch, madaniy meros, xalqaro nufuz, tashqi siyosat, ijtimoiy barqarorlik.

Аннотация: В современном мире стабильность межгосударственных отношений определяется не только политическими и экономическими факторами, но и уровнем культурной близости и духовного диалога между народами. В условиях сложной глобализации межкультурный диалог стал стратегическим инструментом предотвращения международных конфликтов и укрепления взаимного доверия. Эффективное использование возможностей народной дипломатии играет решающую роль в повышении положительного авторитета страны в мировом сообществе и укреплении её престижа на международной арене. В данной статье анализируются этапы формирования международных культурных связей, а также научно обосновывается роль культурного наследия и народной дипломатии в достижении внешнеполитических целей государства на основе принципа «мягкой силы».

Ключевые слова: международные культурные связи, межкультурный диалог, народная дипломатия, мягкая сила, культурное наследие, международный престиж, внешняя политика, социальная стабильность.

Annotation: In the modern world, the stability of international relations is determined not only by political and economic factors but also by the level of cultural proximity and spiritual dialogue between nations. In the context of complex globalization, intercultural dialogue has become a strategic tool for preventing international conflicts and strengthening mutual trust. The effective use of public diplomacy plays a decisive role in enhancing a country's

Date: 29th September-2026

positive reputation within the global community and strengthening its international prestige. This article analyzes the stages of development in international cultural relations and provides a scientific basis for the role of cultural heritage and public diplomacy in achieving the foreign policy goals of a state based on the "soft power" principle.

Keywords: *international cultural relations, intercultural dialogue, public diplomacy, soft power, cultural heritage, international prestige, foreign policy, social stability.*

Bugungi dunyo manzarasida davlatlar o'rtasidagi chegaralar iqtisodiy va siyosiy jihatdan qanchalik mustahkam ko'rinmasin, madaniyat bu chegaralarni pisand qilmaydigan yagona kuchga aylandi. Siyosiy diplomatiya ko'p hollarda manfaatlar to'qnashuviga duch kelgan joyda, madaniy diplomatiya muloqot va o'zaro tushunish uchun yo'l ochadi. Diplomatiya tarixiga nazar tashlasak, madaniy aloqalar doimo davlatlar o'rtasidagi keskinlikni yumshatish vazifasini bajargan. Bugun esa madaniyatlararo muloqot shunchaki tadbirlar to'plami emas, balki xalqaro xavfsizlik va barqaror iqtisodiy hamkorlikning strategik poydevoridir. Globallashuv jarayonlari jadallashgan va geosiyosiy ziddiyatlar keskinlashgan hozirgi davrda mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzini belgilovchi asosiy omil sifatida "yumshoq kuch" tushunchasi birinchi o'ringa chiqmoqda. Endilikda davlatlarning qudrati faqatgina harbiy salohiyat yoki iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki ularning dunyo hamjamiyatiga taqdim eta oladigan madaniy boyligi va xalqaro muloqotga tayyorligi bilan o'lchanmoqda.

Xalqaro munosabatlar nazariyasida madaniy aloqalarning o'rni Jozef Nay tomonidan ilgari surilgan "yumshoq kuch" konsepsiyasi bilan chambarchas bog'liq. Nay o'zining "Soft Power: The Means to Success in World Politics" asarida ta'kidlaganidek, davlat o'z maqsadlariga faqatgina harbiy tahdid yoki iqtisodiy bosim orqali emas, balki jozibador madaniyat va siyosiy qadriyatlar orqali erishishi mumkin. Yumshoq kuch – bu majburlash yoki haq to'lash orqali emas, balki o'ziga jalb qilish orqali o'zing xohlagan natijaga erishish qobiliyatidir.¹

Madaniyatlararo muloqot — bu shunchaki axborot almashinuvi emas, balki turli tamaddunlar o'rtasidagi "mental ko'prik"dir. Samuel Huntingtonning "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi" haqidagi tezisiga qarshi o'laroq, bugungi kunda madaniyatlar muloqoti global ixtiloflarni yumshatishning yagona yo'li sifatida tan olinmoqda. YUNESKO ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi yirik mojarolarning 75 foizi madaniy o'lchovlarga ega. Shuning uchun ham madaniy integratsiya xalqaro xavfsizlikning ajralmas qismidir. Madaniyatlararo muloqotni tahlil qiishda bir necha fundamental modellarga tayanish lozim:

1. Edvard Xollning "Kontekst nazariyasi": Madaniyatlar muloqot uslubiga ko'ra "yuqori kontekstli" (so'zdan ko'ra ma'no va vaziyat muhim — O'zbekiston, Yaponiya) va "past kontekstli" (aniqlik va qonun-qoidalar ustun — AQSh, Germaniya) turlarga bo'linadi. Xalq diplomatiyasida ushbu farqlarni hisobga olish muvaffaqiyat garovidir.

¹ Nye, Joseph S. – "Soft Power: The Means to Success in World Politics" – New York: PublicAffairs -2004, B -5

Date: 29th September-2026

2. Gert Xofstedening "Madaniy o'lchovlari": Xalqlar o'rtasidagi farqni "Individualizm va Kollektivizm" kabi mezonlar orqali tushuntiradi. O'zbekiston kabi jamoaviylikka asoslangan jamiyatlarda xalq diplomatiyasi ko'proq oila, mahalla va jamoat yetakchilari orqali samaraliroq kechadi.

Bu tahlillarni bilish va anglash turli madaniyatlar orasidagi muloqotni yengillashtirib, ko'rinmas devorlarni ko'rishni va ularni aloqa ko'priklariga aylantirishni o'rgatadi. "Har bir madaniyatning o'ziga xos muloqot kodi mavjud. Diplomatiyada muvaffaqiyatga erishish uchun suhbatdoshning nafaqat tilini, balki uning xatti-harakatlari va qarorlari ortida turgan madaniy qadriyatlarini tushunish shart."²

Xalq diplomatiyasi — bu davlatning tashqi siyosiy maqsadlariga erishish uchun xorijiy mamlakatlar jamoatchiligi bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilishi va ularning ongida o'z davlatiga nisbatan ijobiy munosabat shakllantirish jarayonidir. Rasmiy diplomatiyadan farqli o'laroq, u "hukumatdan hukumatga" emas, balki "hukumatdan xalqqa" yoki "xalqdan xalqqa" tamoyili asosida ishlaydi. "Xalq diplomatiyasi" termini ilk bor 1965-yilda AQShlik diplomat Edmund Gullion tomonidan fanga kiritilgan. U bu tushunchani hukumatlar tomonidan boshqa mamlakatlar jamoatchilik fikriga ta'sir o'tkazish, tashqi siyosatni tushuntirish va madaniy-ta'lim almashinuvlarini boshqarish sifatida ta'riflagan. Xalq diplomatiyasining ilk namunalaridan biri — "Fulbrayt" dasturidir. 1946-yilda AQSh senatori Uilyam Fulbrayt tomonidan asos solingan ushbu dastur orqali yuz minglab talaba va olimlar almashinuvi yo'lga qo'yilgan. Bu dastur SSSR va AQSh o'rtasidagi "Sovuq urush" davrida xalqlar o'rtasidagi insoniy munosabatlarni saqlab qolgan asosiy vosita bo'lgan. "Xalq diplomatiyasi — bu xalqaro munosabatlarni boshqarishning shunday usuliki, unda davlat o'zining tashqi siyosiy manfaatlarini chet el jamoatchiligi bilan muloqot qilish orqali ilgari suradi. Uning eng muhim tarkibiy qismi bo'lgan madaniy diplomatiya esa, vaqt o'tishi bilan xalqlar o'rtasida o'zaro tushunish va ishonch poydevorini quradi."³

Xalq diplomatiyasi Jozef Nayning "Yumshoq kuch" nazariyasining asosiy instrumentidir. Nay ta'kidlaganidek, davlatning xalqaro jozibadorligi uchta manbaga tayanadi: Madaniyat (boshqalar uchun qiziqarli bo'lgan joylarda); Siyosiy qadriyatlar (ichki va tashqi siyosatda ularga amal qilinganda); Tashqi siyosat (qonuniy va axloqiy deb hisoblanganda). Monocle jurnali har yili dunyo davlatlarining "Soft Power" reytingini e'lon qiladi. Unda Germaniya, Fransiya va Buyuk Britaniya kabi davlatlar o'zlarining kuchli xalq diplomatiyasi institutlari (Gyote instituti, Fransuz instituti, Britaniya kengashi) tufayli doimo yuqori o'rinlarda turadi. Darhaqiqat, Xalq diplomatiyasi — bu davlatning dunyo xaritasidagi o'rnini belgilovchi "ko'rinmas kuch"dir. U xalqlar o'rtasidagi qo'rquv va stereotiplarni yengib, ishonch va do'stlik aloqalarini o'rnatadi. Zamonaviy dunyoda eng kuchli armiyaga ega bo'lish yetarli emas, eng jozibali "hikoya" ga ega bo'lish va uni dunyoga tushuntira olish muvaffaqiyat garovidir.

² Alisher Fayzullayev — "Diplomatik tahlil va muloqot san'ati" — Toshkent: JIDU — 2014. B — 115.

³ Cull Nicholas J. — "Public Diplomacy: Foundations for Global Engagement in the Digital Age" — Cambridge: Polity Press — 2019. B — 12.

Date: 29th September-2026

O‘zbekiston xalq diplomatiyasining ildizlari buyuk Ipak yo‘lining oltin davriga borib taqaladi. Samarqand, Buxoro va Xiva kabi shaharlar nafaqat savdo markazlari, balki turli tamaddunlar vakillari erkin muloqot qiladigan, g‘oyalar va qadriyatlar almashadigan "global platformalar" vazifasini bajargan. Bu tarixiy tajriba bugungi Yangi O‘zbekistonning tashqi siyosatida "muloqotga ochiqlik" va "bag‘rikenglik" prinsiplarining shakllanishiga asos bo‘ldi. Mamlakatimiz bugun o‘zining ushbu tarixiy missiyasini zamonaviy diplomatiya tiliga ko‘chirmoqda. O‘zbekistonning xalq diplomatiyasidagi eng katta yutug‘i va kirish nuqtasi — bu qo‘shni davlatlar bilan munosabatlarning mutlaqo yangi, insoniy omilga tayanuvchi modelini yaratganidir. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan "yaqin qo‘shnichilik" strategiyasi siyosiy chegaralardan balandroq turuvchi, umumiy tarix, til va muqaddas qadriyatlarga asoslangan xalqlararo ishonch ko‘priklarini tikladi. Prezidentimiz ta’kidlaganlaridek, "Xalq diplomatiyasi — bu nafaqat madaniy aloqa, balki davlatlar o‘rtasida ishonch va do‘stlik muhitini qaror toptirishning eng samarali yo‘lidir."⁴ O‘zbekiston xalq diplomatiyasini rivojlantirish yuzasidan bir qancha islohotlarni amalga oshirmoqda: O‘zbekistonda SHHT Xalq diplomatiyasi markazini tashkil etish tashabbusi Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2017-yil iyun oyida SHHTning Ostona sammitida ilgari surilgan. Markaz rasman 2019-yil yanvar oyida Toshkent shahrida o‘z faoliyatini boshladi. Markaz shunchaki madaniy muassasa emas, balki diplomatik mexanizm bo‘lib, uning vazifalari quyidagilardan iborat: "Shanxay ruhi"ni mustahkamlash: Tashkilotga a‘zo davlatlar (bugungi kunda 10 ta davlat, jumladan yaqinda qo‘shilgan Eron va Belarus) o‘rtasida o‘zaro ishonch va yaxshi qo‘shnichilik muhitini yaratish. Xalq diplomatiyasini yuritish: Hukumatlar darajasidagi rasmiy aloqalarni xalqlar, jamoat tashkilotlari, yoshlar va san‘at ahli o‘rtasidagi "jonli" muloqot bilan to‘ldirish. Madaniy-gumanitar hamkorlik: Tashkilotga a‘zo mamlakatlarning boy madaniy-tarixiy merosini targ‘ib qilish va o‘zaro ko‘rgazmalar, festivallar tashkil etish. SHHT doirasidagi xalq diplomatiyasi "Shanxay ruhi" tamoyillariga tayangan holda, turli madaniyatlar va dinlar o‘rtasida teng huquqlilikni ta’minlashga xizmat qiladi.⁵

Ziyorat turizmi — bu "ma’naviy diplomatiya"ning bir ko‘rinishi bo‘lib, u orqali O‘zbekiston o‘zini dunyoga bag‘rikenglik, ma’rifat va buyuk sivilizatsiya markazi sifatida taqdim etadi. Bu yo‘nalish xalqlar o‘rtasidagi madaniy intellektni oshirishga va davlatning ijobiy nufuzini mustahkamlashga xizmat qiladi. "Sahihi Buxoriy" asari islom olamida Qur’oni Karimdan keyingi eng mo‘‘tabar manba sanaladi. Bu esa dunyoning 1,8 milliardlik musulmon aholisi uchun Samarqandni ma’naviy intellekt markaziga aylantiradi. Buxorodagi "Yetti pir" ziyoratgohlari dunyo bo‘ylab (ayniqsa, Turkiya, Pokiston, Hindiston va Indoneziyada) millionlab izdoshlariga ega. Bu — xalq diplomatiyasi orqali mazkur davlatlar bilan "ma’naviy ko‘prik" qurish imkonini beradi. Ziyorat turizmi O‘zbekiston uchun shunchaki iqtisodiy loyiha emas, balki dunyoga "asl islomiy qadriyatlarni" (bag‘rikenglik, ilm-fan, madaniyat) yetkazuvchi markazdir. Bu orqali O‘zbekiston xalqaro maydonda

⁴ Sh. M. Mirziyoyev – "Yangi O‘zbekiston strategiyasi" – Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti – 2021. B -364.

⁵ "O‘zbekistonda Shanxay hamkorlik tashkilotining Xalq diplomatiyasi markazi: maqsad va vazifalar" – Toshkent: "Adolat" – 2019. B -14.

Date: 29th September-2026

o'zining "Sivilizatsiyalar chorrahasi" maqomini ilmiy va ma'naviy jihatdan qayta tiklamoqda.

Festivallar va ommaviy diplomatiya o'rtasidagi bog'liqlik — bu davlatning o'z madaniy boyligini "jonli" muloqot orqali dunyoga namoyish etishi demakdir. O'zbekiston o'z tashqi siyosatida bir nechta yirik xalqaro tadbirlarni milliy brendga aylantira oldi: "Sharq taronalari" (Samarqand): 1997-yildan buyon o'tkazib kelinayotgan ushbu festival YuNESKO shafeligida bo'lib, u dunyoning 70 dan ortiq davlatidan san'atkorlarni birlashtiradi. Bu festival O'zbekistonning "Sivilizatsiyalar chorrahasi" ekanini amalda isbotlovchi platformadir. Xalqaro maqom san'ati anjumani (Shahrisabz): Maqom — bu o'zbek xalqining intellektual musiqa merosi. Uni dunyoga tanitish orqali O'zbekiston o'zining yuksak madaniy darajasini namoyish etadi. Xalqaro hunarmandchilik festivali (Qo'qon): Bu festival "ommaviy diplomatiya"ning amaliy ko'rinishi bo'lib, unda dunyo hunarmandlari o'zaro tajriba almashadilar. Bu iqtisodiy va madaniy manfaatlarni birlashtiradi. Xalqaro baxshichilik san'ati festivali (Termiz): Turkiy xalqlar va Sharq tamadduni o'rtasidagi umumiy ildizlarni mustahkamlovchi vositadir. Bu chora – tadbirlar orqali O'zbekiston dunyo davlatlari orasida mintaqaviy barqarorlikni ta'minlashda madaniy omildan unumli foydalanib, qo'shni davlatlar bilan "yaqin qo'shnichilik" munosabatlarini yangi, insoniy va ishonchli poydevorga qurmoqda.

Markaziy Osiyo diplomatiyasi hozirgi kunda shunchaki mintaqaviy hamkorlik emas, balki global geosiyosatning muhim "strategik tuguni"ga aylandi. 2016-yildan boshlab O'zbekiston tashqi siyosatida Markaziy Osiyo ustuvor yo'nalish etib belgilandi. O'zbekistonning ochiqlik siyosati natijasida mintaqada o'n yillab to'planib qolgan muammolar (chegaralar, suv taqsimoti, transport to'siqlari) ijobiy hal etila boshlandi. O'zbekiston tashabbusi bilan yo'lga qo'yilgan Maslahat uchrashuvlari formati mintaqa rahbarlari uchun norasmiy va ochiq muloqot maydoniga aylandi. Mintaqa diplomatiyasining eng mustahkam poydevori — xalq diplomatiyasidir. 2026-yilga kelib bu yo'nalishda quyidagi aniq natijalar kuzatildi: Ilgari "yopiq" bo'lgan chegaralar endi do'stlik va madaniyat festivallari maydoniga aylandi. Masalan, 2026-yil mart oyida Jizzaxda bo'lib o'tgan "O'zbekiston-Tojikiston" hududlararo forumi bunga yaqqol misol. Mintaqa davlatlari o'zaro axborot almashish uchun teleradiokanal muxbirlik punktlarini ochish va umumiy madaniy kataloglarni nashr etishni yo'lga qo'ydi. "Markaziy Osiyoda xalq diplomatiyasi — bu shunchaki 'yumshoq kuch' emas, balki mintaqaviy xavfsizlikning fundamental kafolatidir. Xalqlar bir-birini tushungan joyda, siyosiy ziddiyatlarga o'rin qolmaydi."⁶

Xalqaro munosabatlarning murakkab va ziddiyatli poydevori faqatgina rasmiy bitimlar yoki iqtisodiy manfaatlar bilan mustahkamlanmaydi; uning asl hayotiyligi xalqlar o'rtasidagi samimiy muloqot — xalq diplomatiyasi bilan belgilanadi. Bugungi globallashuv davrida, siyosiy chegaralar va mafkuraviy to'siqlar dunyoni bo'laklarga ajratayotgan bir paytda, madaniy hamkorlik xalqlarni birlashtiruvchi yagona "ma'naviy ko'priq" vazifasini o'tamoqda. Maqolada tahlil qilinganidek, xalq diplomatiyasi shunchaki "yumshoq kuch"

⁶ Baxtiyor To'rayev – "O'zbekiston tashqi siyosatida xalq diplomatiyas: nazariya va amaliyot" – Toshkent: "Sivilizatsiya" -2020. B-45.

Date: 29th September-2026

(Soft Power) instrumenti emas, balki insoniyatning umumiy taqdiri uchun mas'uliyatni his etish, o'zgalar madaniyatini hurmat qilish va "yot" tushunchasini "do'st" tushunchasiga aylantirish san'atidir. Markaziy Osiyo misolida ko'rish mumkinki, ko'p asrlik tarixiy rishtalar va ma'naviy mushtaraklik har qanday geosiyosiy sovuqlikni eritishga qodir eng buyuk kuchdir. Zero, haqiqiy diplomatiya qalblarda boshlanadi va xalqlarning o'zaro ishonchi orqali barqarorlik kasb etadi. Binobarin, xalq diplomatiyasini rivojlantirish — bu nafaqat bugungi kungi tinchlikni saqlash, balki kelajak avlodlar uchun ochiq, bag'rikeng va sivilizatsiyalar aro muloqot uyg'unlashgan dunyoni meros qoldirish demakdir. Chunki dunyo siyosatchilarning stolida emas, balki oddiy insonlarning bir-biriga uzatgan qo'llari va madaniyatlar almashinuvining cheksiz gumanizmida birlashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Cull Nicholas J. "Public Diplomacy: Foundations for Global Engagement in the Digital Age". – Cambridge: Polity Press, 2019.
2. Nye Joseph S. "Soft Power: The Means to Success in World Politics". – New York: PublicAffairs, 2004.
3. Mirziyoyev Sh. M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021.
4. To'rayev B. "O'zbekiston tashqi siyosatida xalq diplomatiyasi: nazariya va amaliyot". – Toshkent: "Sivilizatsiya" nashriyoti, 2020.
5. Fayzullayev A. "Diplomatik tahlil va muloqot san'ati". – Toshkent: Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti (JIDU), 2014.
6. Safarovich, S. S., & Odiljonovich, I. F. (2020). Symbiosis of civilizations as an important factor in the formation and development of scientific thinking in Uzbekistan. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 1-12.
7. Odiljonovich, I. F. (2022). The Role Of Art Exhibitions In The Development Of Cultural Relations Between Uzbekistan And The European Union. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 1522-1524.

